

כתב העת של לשכת עורכי הדין בישראל

גיליון מס' 28 • יוני 2015

עורך הזין

מסכם קדנציה
ראיון עם
ראש הלשכה
עו"ד דודן ברזילי
עמ' 44

לשנות את
דרך בחירת
מבקר המדינה
הצעות לכנסת החדשה
מיכה לינדנשטראוס

עמ' 50

הורדוס של
המשפט הישראלי

הנשיא בדימוס
שמגר בן 90 השנה
אביעד הכהן

עמ' 60

סופי בהחלט

סיכום חודשי הכתיבה
האחרונים של אשר גרוניס
דניאל פרידמן

עמ' 54

עימות

אחוזי הרשעה

עושים מניפולציה
למספרים?

בועז סנג'רו נ' אורן גזל-אייל

עמ' 86

בסימן השקד

במרכזו של הכנס השנתי ה-15 שנערך לאחרונה עמדה איילת שקד, בהופעתה הפומבית הראשונה כשרת המשפטים החדשה • נוכחות בינלאומית מרשימה: בכנס השתתפו עורכי דין בכירים מרחבי העולם וכן שגריר ארצות הברית בישראל • עוד מכותרות הכנס: היועץ וינשטיין על ההלם והתדהמה בפרשת רות דוד • המפכ"ל דנינו חושף את הפרשה החדשה בעולם הפלילים • וסקס הוקרה מיוחד למשפטנים בולטים • סיקור נרחב • עמ' 5-42

מיכאל בירנהק • רות פלאטו-שנער • יששכר רוזן-צבי • צבי גבאי • אלדר בן-רובי • מיטל סגל-ריין

הורדוס של המשפט הישראלי

המתבונן במסכת חיי העשירה של מאיר שמגר יגלה את חלקו העצום בבניין המשפט: מקובץ צווים ופקודות בתפקידו כפצ"ר לאחר מלחמת ששת הימים דרך מסמך ההנחיות המיתולוגי שהוציא כיועץ המשפטי לממשלה ועד תפקידו כפורץ דרך בבית המשפט העליון. בעשייתו השיפוטית הטביע הנשיא שמגר חותם מיוחד

רשימה מיוחדת במלאות 90 שנה לנשיא שמגר

אביעד הכהן

קסת של מאיר שמגר מלאה בחוכמה, בתבונה ודעת, באהבת אדם, ופסקי דין הנובעים מעטו – פסקים לרבבות – כמותה של קסת". בדברים מרגשים אלה כיבד השופט כתוארו דאז מישאל חשין את עמיתו, הנשיא מאיר שמגר, עם פרישתו מכס השיפוט.

אכן, למקרא מסכת חיי של הנשיא שמגר אשר נולד ב-13 באוגוסט לפני 90 שנה, אפשר שראוי להוסיף לתיאור מלבב זה כוכבית: "שופט לא ידע לבנות בית", ולהוסיף לו הערת כוכבית: "למעט מאיר שמגר".

המתבונן במסכת חיי הע-שירה יגלה ששמגר ידע גם ידע לבנות בית, ולא בית אחד אלא כמה בתים.

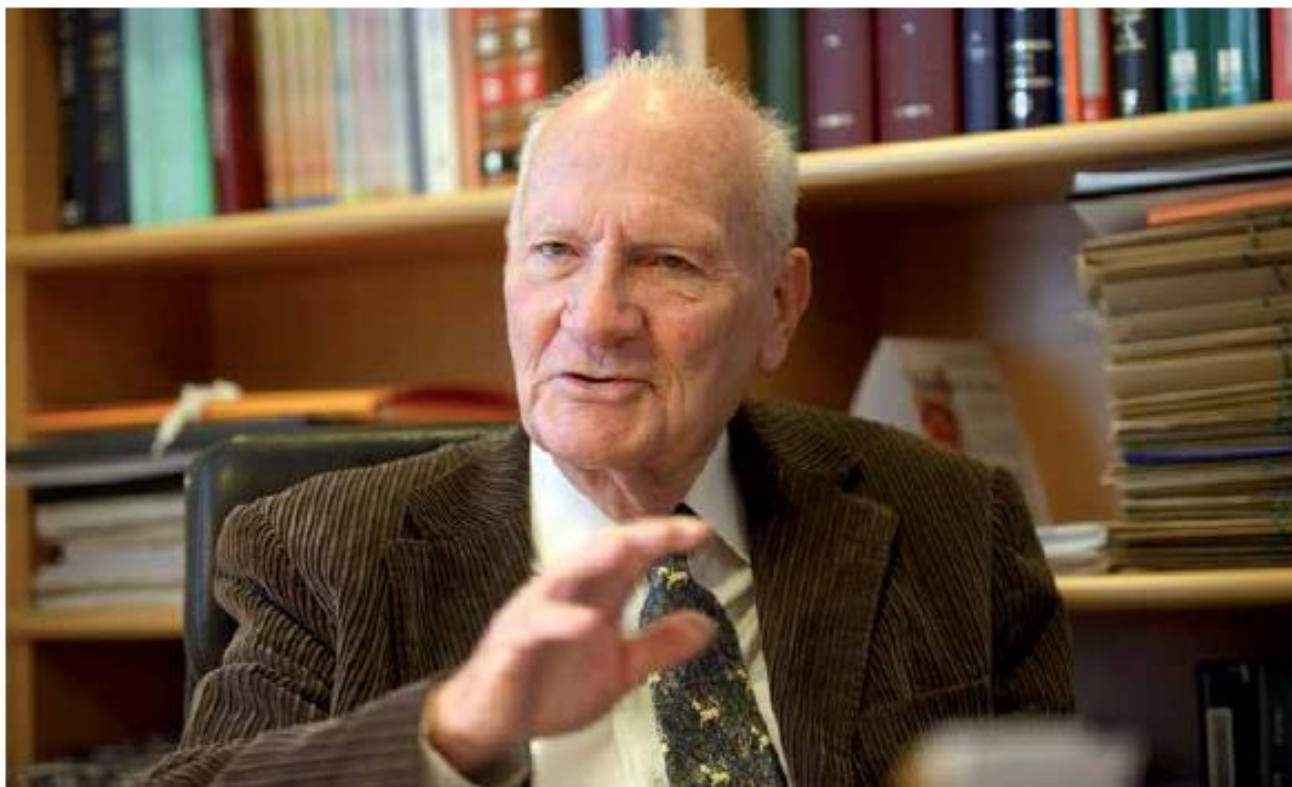
"את הבית הזה בנה אבא, יאמר בנו של האדריכל. את הגשר הזה הקים סבא, יאמר נכדו של המהנדס. ואת הגנים התלויים האלה שתל סבא-רבא, יאמר נינו של איש הנוף והגנים. ומה אומר אני, ישאל בנו של השופט? והגדת לבנך ביום ההוא לאמור:

את מקום הנשמה ידעת? והמצפון, אותו ראית? המי-ששת צדק? ומה ריחה של אמת, טעמו של חסד? שופט לא ידע, לא לבנות בית לא להקים גשר לא לשתול גן פלא. שופט לא לימד עצמו כל אלה. זה דברו של שופט: טובל בקסת עטו וכותב משפט וצדק וחסד. ואלה יהיו עמנו באשר נלך ונבוא, תמיד, בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

פרופ' אביעד הכהן, דיקן ביה"ס למשפטים והמרכז האקדמי שערי משפט

בניגוד מוחלט לתדמיתו השמרנית והמאופקת, שמגר הוא מהפכן, אבל מהפכן שקט, ללא רעש וצלצולים מיותרים. כמה מן ההחלטות שקיבל בתפקידיו השונים שינו סדרי עולם, אבל כולן נתקבלו בשקט מופתי

צילום: יוסי זמיר

דרכו בבית המשפט, כך גם כתיבתו: מאופקת, חסכנית, מאוזנת. מאיר שמגר

נות כגון סדר, ארגון ומנהל מסודר. הוא ידע היטב שהאחרון הוא תנאי להצלחת הראשון. כך נהג בהיותו פצ"ר, כך נהג בהיותו יועץ משפטי לממשלה, וכך נהג בהיותו שופט ולימים נשיא בית המשפט העליון. לא "פרטאץ" או בלגן ישראלי מצוי, אלא תוכנית סדורה, שיטתית. והכל בהקרנת סמכותיות שגרמה לעומד מולו לכבדו ללא צורך בהטלת מורא. גם הדחייות הישראלית כל כך של "אל תדחה למחר מה שאתה יכול לדחות למחרתיים" הייתה אצלו "בל יראה ובל ימצא". כל החלטה ניתנה בו ביום או בתוך ימים אחדים, כל פנייה זכתה למענה מייד. נשיאת בית המשפט המחוזי בדימוס השופטת מוסיא ארד, שהייתה עוזרתו המשפטית של שמגר בשנות ה-80, נוהגת לספר שהעובדים עימו במשרד נהגו לקרוא לו "כאן גר" במקום "שמגר".

עד אחרון ימיו בבית המשפט נהג שמגר לפתוח את הבניין עם ראשוני המנקים, בשעת בוקר מוקד

עוד בטרם נדמו רעמי התותחים והדי היריות במלחמת ששת הימים, ששינתה באחת את פניה של מדינת ישראל, וכבר היה בנוי לפני הממשלה והמערכת הצבאית בית שלם, בן כמה קומות, של צווים, פקודות, הוראות והנחיות. בית בנוי לתלפיות. תוכנית סדורה ושיטתית להשלטת החוק והמשפט בשטחים שנכבשו זה עתה.

את כל אלה תכנן ויישם הפצ"ר דאז, אל"מ מאיר שמגר. כחכם גדול "ראה את הנולד" ולא חיכה ליום שיבוא אלא התכונן אליו מראש. כאן גם נתגלו במלואן התכונות שעתידות ללוות את שמגר כל ימי חייו והיו לסימן המסחרי שלו: ארגון, סדר, שיטה. ניהול עבודת מטה מסודרת. נהלים. הנחיות. ישיבות קבועות במועדים קבועים. סדר יום המחולק די זמן מראש עם המסמכים והמידע הרלוונטי. סיכום דיון מיד עם תום הישיבה.

לצד העיסוק המרכזי במהות שמגר לא בז לקט-

נאמן למקור

מאיר שמגר

נבחר ציבור צריך לשמש מופת

דווקא עובדת היותו של אדם נבחר ציבור מחייבת אותו ברמת התנהגות קפדנית יותר, אתית יותר, מעובד ציבור 'רגיל'. מי שנבחר על ידי העם צריך לשמש מופת לעם, נאמן לעם וראוי לאמון שהעם נתן בו". (בג"ץ 3094/93, התנועה למען איכות השלטון נ' ממשלת ישראל)

בודד הוא השופט

השופט הוא לעתים קרובות בודד. הוא מתייחד עם עצמו ועם מצפונו ובכך הופכת כל הכרעה שיפוטית לחקר כליות, לב ומוח, עצמי ועצמאי... שפיטה בה נשחקת דמותו של האדם, חוטאת למטרתה. יש לנהוג בסבלנות, באורך רוח, בלי לגרוע מכבודו של המתדיין, תוך שליטתו של השופט במשפט על כל מהלכיו, אך תוך ביצוע הדבר באופן המכבד את האדם". (דברים בטקס השבעת שופטים)

חירות הביטוי בתקשורת

זכותו של הכלל היא כי תישמר חירות הביטוי בכלי התקשורת – הרדיו והטלוויזיה – וכי כלים אלה יופעלו בדרך ובאופן שיש בהם כדי לקיים חירות זו הלכה למעשה. הזכות הנשמרת... היא בעיקר זכותו של הציבור הרחב, היינו של המאזינים והצופים, ולא רק של אלו המבקשים לשדר את התכנית... כי גם גלי האתר הם רכוש הציבור ולא רכושו של פרט זה או אחר". (בג"ץ 1/81 שירן נגד רשות השידור)

להיות מודע ללחצים אך לא להיכנע להם

שופט אינו פועל לעולם בחלל ריק. הוא בעל תפיסות ואמונות והוא קורא עתונות ושומע רדיו. לשם מילוי תפקידו הוא חייב, לא אחת, ליצור איזונים פנימיים הבנויים במידה רבה על מעין antitode להשפעות הסביבה; זהו הכרח בל יגונה. אין הצדקה לניתוקו ההרמטי של השופט מן הסביבה, כי הוא סופג ממנה גם מידע וגם מודעות אשר תוך סינון מתאים חשובים ואף חיוניים לצורך מילוי תפקידו. השופט אינו אוטומט משפטי, מעין טכנוקרט של המדע הבדיוני האוסף ראיות ועובדות קרקע ומחברם יחד לשם קביעת תוצאה מתמטית. חוש המידה, השיקול המאוזן וההתאמה של החוק לנסיבות המקרה הן מלאכה המחייבת התייחסות ואף הבנה של תופעות ותהליכים שהם בגדר נתוני הרקע הסביבתיים בתוכם השופט פועל. אסור לשופט להישלט על ידי התופעות, ואסור לו להיכנע להשפעות המבקשות ליצור תוצאה משפטית בשל לחץ ציבורי או חברתי, אך הוא צריך לדעת על קיומם, להתמודד אתם ולהגיע למסקנותיו לפי מיטב מצפונו והבנתו".

(על פסלות שופט – בעקבות ידי תרתי משמע", גבורות שמעון אגרנט, 110)

דמת (לעיתים לאחר שסיים את המנה היומית שלו בברכת השחייה), והיה מכבה את האורות בסיומו של יום העבודה, בשעת לילה מאוחרת.

בספרה המרתק "בשם החוק" מצטטת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה דהיום, עו"ד דינה זילבר, דברים שאמר על שמגר מישאל חשין, שכיהן באותה תקופה כמשנהו של שמגר כיועץ המשפטי לממשלה: "היה לו כושר עבודה מדהים. על-אנושי. בסוף יום העבודה, היה עובר בין הקומות, אוסף תיקים מבין השולחנות, יורד לחדרו, כותב החלטות וגומר הכל. היה כמו לווייתן – פותח פה וגומע את כל האוקיינוס. הוא פנומן. יחיד ומיוחד".

האורים והתומים – הנחיות היועץ

לא חלף זמן רב, ושמגר מצא את עצמו על כס היועץ המשפטי לממשלה. גם כאן ביסס את בניין "הנחיות היועץ המשפטי לממשלה", היכל מפואר של 11 כרכים מלאים וגדושים בהנחיות בכל תחומי המשפט החוקתי והמינהלי, שעד מהרה היה לאורים והתומים של מערכות המינהל והממשל השונות.

ברבות הימים השתכלל בניין זה ונבנה על גבו מגדל מפואר, רב-קומות. את היסודות הניח שמגר, וגם הקפיד, בדרך אופיינית, לארגן את ההנחיות לפי נושאים וחטיבות, באוגדנים מסודרים, לעדכנם מעת לעת, להביא את תוכן לידיעת רשויות השלטון השונות למען תדענה כיצד לכלכל את אורחותיהן.

גם בעלותו לכהן פאר בבית המשפט העליון לא שקט שמגר על שמריו. לצד כתיבת מאות ואלפי פסקי דין והחלטות, מן הבוקר עד הערב, אירגן שמגר את המערכת המשפטית וסדרה על מכונו. אם בראשית ימי המדינה היו עשרות בודדות של סוגי הליכים (ע"א, ע"פ, בג"ץ, בש"א, בר"ע וכיוצא באלה), הרי שבימיו חלה אינפלציה של ממש בתיאור סוגי ההליכים. "בעזרת השם", ידע שמגר, אפשר לחולל גדולות ונצורות בענייני מינהל וסדר. וכך באו לעולם בה"נ ובל"מ, בפ"ת ובר"ש, ועוד שאר מיני ראשי תיבות שהבדילו בין הליך למשנהו. אינפלציה זו, לא לשם ביורוקטיה באה, אלא לשם סדר. מכאן ואילך ידע כל הליך את מקומו הראוי לו, והמבקש לאתר הליך מסוג זה או אחר ימצאו בקלות. לכאורה עניין פשוט, טכני, קטנטן, אך משקף את הסדר, את השיטתיות ואת הארגון שהביא עימו שמגר לכל אשר הלך.

שותף פעיל בבניית משכן הקבע. הנשיא שמגר עם ראש הממשלה רבין ועם הנשיא הרצוג בטקס חנוכת בית המשפט העליון, 1992

שותף בבניין בית המשפט העליון

לצד הבניין הרוחני – הנחיות, החלטות ופסקי דין – גולת הכותרת של הבניין הפיזי שבנה שמגר היא ללא ספק משכנו של בית המשפט העליון. כאן כבר לא מדובר בבניין וירטואלי, עתיר מילים וניירות, אלא בבית של ממש. בית מידות עשוי אבני גזית, חלונותיו קרועים לנופה המשכר של העיר ירושלים. במהלך זה הגשים שמגר את חלומו הגדול: שותף פעילה בבניין משכן הקבע של בית המשפט העליון. כמיטב המסורת הציונית גייס שמגר את התרומה לבניין הבית מהלורד רוטשילד. צורת הבית מעוררת ההשראה היא פרי כשרונם של האדריכי לים לבית כרמי. במלאכה עשו קבלנים ואנשי מקצוע רבים, עתירי ניסיון. אך האדריכל והמהנדס הראשי, שניצח על כל המלאכה, היה שמגר. אלמלא הוא, ספק אם היינו זוכים עד היום לראות בסיומה של המלאכה, בוודאי לא באיכות ובגימור המוקפדים

המאפיינים כל פינה מפינות הבית.

הנכנס לבניינו המרהיב של בית המשפט העליון בירושלים יוכל למצוא בכניסה אליו את פסלו של הנשיא שמגר ולצידו תמונת שמן שבה נראים האנשי שים שעשו במלאכת הבניין, ובראשם שמגר. ולא בכדי; שמגר היה שותף לכל אבן בבית הזה, כמו גם לרהיטי העץ המעוגלים, לזוויות המחודדות, לכרכובים ולמנורות התלויות. במשך כמה שנים, בכל יום שישי, "יומא דפגרא" המשמש פעמים הרבה שופטים ומשפטנים להפוגה קלה מעמל השבוע, היה נפגש שמגר עם אנשי הצוות שעסק בבניין, או מתייצב באתר הבנייה של בית המשפט העליון, משיגיה, מייעץ, מטפס על פיגומים, מחווה דעה. משלב חפירת היסודות, דרך יציקתם ועד להשלמת הבניין. וכך מדי שבוע בשבוע, במשך שנים.

כבכל מקום שאליו הגיע, גם בעשייתו השיפור טית הטביע הנשיא שמגר חותם מיוחד. שורה של

**במשך כמה שנים,
בכל יום שישי, היה
נפגש שמגר עם
אנשי הצוות שעסקו
בבניין או מתייצב
באתר הבנייה של
בית המשפט העליון,
משיגיה, מייעץ,
מטפס על פיגומים,
מחווה דעה. אלמלא
הוא, ספק אם היינו
זוכים עד היום לראות
בסיומה של המלאכה**

נאמן למקור

מאיר שמגר

אין לבחון את תבונת החקיקה

על השופט להכיר בתוקפו של החוק ובכוחו לפגוע כדין בזכות אדם מוגנת, גם אם הבחירה במטרה או באמצעים אינה נראית לשופט רצויה והוא היה בוחר באופן פעולה שונה... השופט אינו מופקד על בחינת תבונתה של חקיקה פלונית אלא על בדיקת חוקתיותה."

(ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי)

להקפיד על מראית פני הצדק

יש חשיבות רבה בהקפדה על מראית פניה של עשיית הצדק, היינו: לא די בכך, לעתים, שהשופט שלם עם עצמו ויודע אל נכון כי הוא ישקול את הדברים רק לגופם. עליו לתת גם את הדעת להתרשמותו של בעל דין זה או אחר במהלך המשפט או באירועים הסובבים אותו כדי למנוע התרשמות מוטעית וערעור אמונו של בעל דין באובייקטיביות ההחלטית מצד השופט."

(ע"פ 184/85 שרעבי נ' מדינת ישראל)

האובייקטיביות הכרחית

מנשמת אפו של התפקיד השיפוטי הוא כי הוא יתבצע על ידי אדם שאינו מעורב בהתדיינות באופן אישי, אשר אין לו דעה קדומה כלפי בעל דין ואשר גישתו לסוגיה הנפרשת בפניו היא לעולם בלתי תלויה ואובייקטיבית."

(ע"ל פסלות שופט, גבורות שמעון אגרנט, 88)

פסקי דין - חובה לקיים

משינתן פסק דין חובה לקיימו כלשונו וכרוחו. החובה עולה מן הדין והיא ביטוי להכרח להסדיר חייה של חברה לפי נורמות בסיסיות המאפשרות קיומה של מסגרת מאורגנת בה שולט החוק."

(בג"ץ 5711/91 ח"כ אברהם פרוז ואח' נ' ח"כ דב שילנסקי)

לא לפזול לעבר רשויות אחרות

בית המשפט פוסק על פי פרשנות נאמנה של החוק ולפי מיטב מצפונו, יהיו הכוונות השלטוניות או המפלגתיות הלב-שיפוטיות אשר יהיו. בית המשפט אינו פזול לעבר רשויות אחרות כדי להשיב רצונן, אלא מנסה, כמיטב יכולתו והבנתו, לפסוק פסקו על פי הדין, תוך נאמנות לתפיסות היסוד החוקתיות שלנו. הידיעה כי זוממים לבטל דברו המוסמך של בית המשפט אחרי השמעתו, אין בה, כהוא זה, כדי לשחרר את בית המשפט מחובותיו, כדי לרפות ידיו או כדי לפגוע בשיקולו העצמאי, לפי מיטב מצפונו והבנתו... גורמים אשר ינסו לצמצם תפקידו החיוני של בית המשפט בחברה דמוקרטית יקומו ויחלפו, אולם בית המשפט העצמאי והבלתי תלוי במדינת ישראל לעולם עומד."

(בג"ץ 5364/94 עו"ד זאב ולנו נ' "המערך" מפלגת העבודה)

פסקי דין שהוציא מתחת ידו היו לאבני פינה במשפט הישראלי. בשונה משופטים אחרים מיעט שמגר בהצהרות בומבסטיות והעדיף על פניהן את העשייה השקטה, העמלנית.

הנשיא ברק ראה בעמיתו השופט שמגר "פורץ דרך", מי ש"פרץ את מעטפות המשפט, והחדיר לכל תחום משפטי את תפיסות היסוד, עקרונות היסוד וזכויות היסוד של האדם בישראל". ואכן, המעיין בפסיקתו של שמגר יגלה שאין תחום במשפט שלא שלח בו ידו: משפט פרטי ומשפט ציבורי, משפט ישראלי ומשפט בינלאומי, דיני חוזים ונזיקין, משפט חוקתי ומשפט מינהלי, דיני עונשין ודיני מיסים, דיני עשיית עושר ודיני מלחמה, בכולם הטביע שמגר את חותמו. היקפה הגדול ורבגוניותה של יצירתו השישית מוטית משקפים חוכמת משפט ותבונת חיים, רוחב דעת ורגישות אנושית, וכולם טובלים בערכים של צדק וחירות, יושר ויושרה, זכויות אדם, סובלנות ואנושיות, שכוחם יפה לא רק לשעה אלא לדורות.

בניגוד מוחלט לתדמיתו השמרנית והמאופקת, שמגר הוא מהפכן, אבל מהפכן שקט, ללא רעש וצל צולים מיותרים. כמה מן ההחלטות שקיבל בתפקידיו השונים שינו סדרי עולם, אבל כולן נתקבלו בשקט מופתי. כך החלטתו כיועץ משפטי לממשלה להימנע מלטעון בשם המדינה להיעדר זכות עמידה של תור שבי השטחים, החלטה שפתחה בפניהם את הדלת להגשת אלפי עתירות לבג"ץ, עד היום, ולהעמדת מעשי המדינה בשטחים לביקורת שיפוטית. מהפכה דומה עשה כשהחליט כי מדינת ישראל תקבל עליה את הציות לכללי המשפט הבינלאומי בשטחים, אף שלא הייתה בהם ריבונות ערבית לפני מלחמת ששת הימים.

אבי החיסיון העיתונאי

כך גם בעיגון מעמד-העל (שיש החולקים עליו) של הזכות לחופש ביטוי, בדעת המיעוט (שלימים קנתה שבייתה אצל הרבה מעמיתיו) שכתב בפרשת הארץ נ' חברת החשמל (ע"א 723/74; ד"נ 9/77), וכך בסוגיית ה"חיסיון העיתונאי" שאינו מופיע ברשימת החסינות שבפקודת הראיות, ואותו יצר שמגר ממש יש מאין באחת מהחלטותיו. החלטה שגרתית שאינה אפילו פסק דין.

אחד המבחנים המשעשעים שנהוג לבחון בהם

שמגר בכהונתו כשופט בית המשפט העליון, 1976

**כיועץ המשפטי
לממשלה ביסס את
בניין "הנחיות היועץ
המשפטי לממשלה"
- היכל מפואר של
11 כרכים מלאים
וגדושים בהנחיות
בכל תחומי המשפט
החוקתי והמינהלי**

רחבת יריעה על פועלו השיפוטי של שמגר, הדגיש, ובצדק, את הסובלנות כערך מרכזי וחשוב שליווה את השופט שמגר בכל פסיקתו. "בני האנוש הנמ"ים עם חברה נתונה נקראים לכבד את התחושות האישיות-רגשיות של הפרט ואת כבודו כאדם", כתב שמגר, "וזאת מתוך סובלנות ומתוך הבנה כי הדג"שים הרגשיים האישיים שונים מאדם לאדם וכי בח"ברה חופשית אין שאיפה לקולקטיביות של אמונות, דעות או רגשות". והוסיף: "חברה חופשית ממעטת בהטלת הגבלות על בחירותיו הרצוניות של הפרט ונוהגת בסבלנות, בסובלנות ואף בניסיון להבין את האחר, וזאת גם כאשר מדובר בהליכה בדרכים שאינן נראות בעיני הרוב כמקובלות או כרצויות. כפי שיש

סטודנטים למשפטים אם קראו את חומר הקריאה אם לאו, נוגע לסוגיית החיסיון העיתונאי, מאבני הדרך של עקרון היסוד של חופש העיתונות והמשפט החוקתי בישראל. "באיזו שנה, באיזה הרכב ובאיזה רוב נתקבלה ההחלטה על עיגון החיסיון העיתונאי במשפט הישראלי?", נהגנו להתקיל את תלמידינו. עצלנים שבהם היו מהרהרים לרגע, מגרדים את פדחתם, מגמגמים בלשונם, חזוקים לחלל האוויר שמות שונים, רובם של שופטים משנות ה-50. הטור-בים שבהם ידעו לומר בטוחה כי פסק הדין נתקבל פה אחד, ללא דעות מיעוט.

אפשר ולא נאמין למראה עינינו, אך החיסיון העיתונאי, מאבני היסוד של חופש העיתונות, עוגן בחוק הישראלי רק באמצע שנות ה-80. הייתה זו מהפכה של איש אחד: מאיר שמגר. בשבתו לדין בבקשה שגרתית, לכאורה זוטי דברים (ב"ש 298/86 ציטוין נ' ביה"ד המשמעתי, פ"ד מט(2) 337), קיבע שמגר, כדן יחיד, עיקרון גדול זה. היעדרו של החיסיון העיתונאי מרשימת החיסיונות שבפקודת הראיות לא הפריע לו. בסגנונו המאופק והשקול בחן את חשיבותו של חופש העיתונות, והטמיע אותו, כבלי משים, בשיטת המשפט הישראלית.

עוקף פולמוס

מהלך זה אופייני לנשא שמגר. אף שחלק מן ההלכות שקבע היו ועודן אבן דרך בשיטת המשפט הישראלי, לא עוררו פסקי הדין שלו פולמוס ציבורי. עמיתו, הנשיא ברק, שספג את רוב האש הציבורית, הגדיר פעם את ההבדל בינו ובין שמגר: "מאיר שמגר יכול לקפוץ לבריכה מלאה מים אך יצא ממנה יבש לחלוטין. אני קופץ לבריכה ריקה לחלוטין ויוצא ממנה כשאני רטוב עד לשד עצמותיי".

ביטוי לכך ניתן באקטיביזם השיפוטי שנטל לעצמו בג"ץ בפסלו את השר דרעי ואת סגן השר פנ-חסי מלכהן בממשלת רבין, אף שלכאורה מסקנה זו אינה עולה בקנה אחד עם פשוטו של החוק שלא ראה בעצם הגשת כתב אישום סיבה לפסול כשירותו של אדם מלכהן כשר. פסק דין אחד נכתב על ידי ברק (בג"ץ 4267/93) ומשנהו על ידי שמגר (בג"ץ 3094/93), ושניהם הגיעו למסקנה שלא כל מי ש"כשיר" לכהן כשר, גם "ראוי" לכך. המשנה לנשיא אליקים רובינשטיין, שכתב מסה

רב וקידמה את המודעות לזכויותיהם ולצורכיהם.

יראה וכבוד לצד הומור

הניסיון לתאר את מורשתו השיפוטית של שמגר נדון לכישלון מראש. רוחב הידיעה וגיוונה אינם מאפשרים לעשות זאת, ולו בקצירת האומר (טעימה מכל אלה נתתי בחוברת שהוצאתי בשנת 2008 תחת הכותרת "ערכים במשפט", לרגל הענקת עיטור "חושן המ"שפט" לנשיא שמגר, ובה אמרות ולקוטות ממשנתו).

למרות חזותו מעוררת היראה והכבוד והאיפוק הפרוסי שהוא מקרין על כל סביבותיו, שמגר יודע לשחרר לעיתים גם קטעי הומור. בדיון פרידה מאחד מבכירי פרקליטות המדינה שהתקיים בבניין הישן של בית המשפט העליון במגרש הרוסים היה האולם צר מהכיל את כל הנוכחים, ורבים מהם לא מצאו מקום לשבת. "בנסיבות העניין החמורות", פתח אב בית הדין שמגר, "אני נותן לכם זכות עמידה". במקרה אחר, שעליו מספרת עו"ד זילבר בספרה, ביקש פרק-ליט לערער על קולת עונשו של נאשם שהורשע בדחיפת חברו במדרגות במהלך תגרה שהביאה למוות, ונידון לשני תיים מאסר. שמגר, שנחשב למחמיר בפלילים, אמר לפי-רקליט: "שנתיים מאסר? זה הכל? בשביל שנתיים מאסר יש לי רשימה ארוכה של אנ-

שים שהייתי שמח לגלגל במדרגות..."

ביטוי יפה לדרך, ודרך חיים היא של שמגר, ניתן בדברים שנשא בחנוכת בית המשפט העליון: "עלינו להחזיר לתודעתם של הרבים כי המדינה ושלטון החוק אותו היא מחייבת אינם מסגרת וערכים מופשטים, המרחפים בחלל ללא קשר עמנו. הם הא'נחנו'. המדובר בעקרונות המבטאים את רצונם של המקבץ והמכלול של האזרחים, ואת דרך החיים המדינית והחברתית שהם התוו לעצמם, למען עצמם ולמען קיומה של חברה שתאפשר את החיים בצוותא, בסובלנות, בהגיינות ותוך יחס של כבוד אישי לרעהו". ויפים הדברים למי שאמרם, שלא רק נאה דרש אלא גם נאה קיים. ☞

לקבל ולכבד זכותה של חברה לטפח תרבותה, לשונה הלאומית, מסורתה ההיסטורית וערכים כיוצא באלה, כך גם צריכה לשרור נכונות לחיות עם פרט זה או אחר בתוך החברה, הבוחר בדרך שאיננה זהה למגמות ולשאיפות של הרוב שבה. כשם שאין לכ"בול ידי רוב הציבור או מקצתו, המבקש לטפח, כדון, גישה המקדמת לשון, מסורת ותרבות לאומיים, כך גם אין מקום לאסור על פלוני, בעל הדעה האחרת, את ביטויה של גישה אישית או אף ציבורית הפונה. בחברה חופשית יש מקום לדעות רבות ושונות, וקיומה של החירות שבה, הלכה למעשה, מוכח על-ידי יצירת האיזון הנכון, בעזרתו שואפים לאפשר לכל אחד להגיע לביטויו האישי בדרך שהוא בוחר. זו מהותה של הסובלנות, שהיא מתירה מגוון של דעות, חירות של ויכוח וחופש מצפון, כל עוד אלה אינם יוצרים סיכון לכלל או לפרט אחר".

כדרכו בבית המשפט כך גם כתיבתו של שמגר מאופקת, חסכנית, מאוזנת. נטולת הצטעצעות וסלסולי לשון מיותרים. אי אפשר לכלאה במסגרת דברים קצרה, אך נצביע על כמה ממאפייניה.

טוהר המידות

כמי שעשה שנים הרבה בשירות הציבורי, תרם שמגר תרומה משמעותית גם לביצור טוהר המידות בשירות

הציבורי. לצד פסקי דינו המרובים תרם תרומה משמעותית למשפט הישראלי ולאורחות חייה של חברה בישראל בדו"חות שהוציא מתחת ידו בעמדו בראשות ועדות חקירה ממלכתיות: ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה, ועדת החקירה לעניין רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, ועליהן נוספה הוועדה לחקירת זיהום נחל הקישון. אף שעמדתו של שמגר, יו"ר הוועדה, נותרה במיעוט, לאחר שקבע כי יש קשר בין זיהום מימי הנחל ובין מחלת הסרטן שלקו בה רבים מחיילי צה"ל שהתאמנו בהם, הכיר משרד הביטחון בנפגעי הצלילות כנכי צה"ל. גם פעולתו הציבורית למען יהודי אתיופיה עשתה רושם

מובאות "נאמן למקור" לקוחות מתוך אביעד הכהן ערכים במשפט - אמרות ולקוטות ממשנתו של מאיר שמגר הוד השרון, תשס"ח